

81

sva umjetnička struktura, sav stil potpuno odgovaraju žanru priče« (str. 4). No granica među jednom i drugom skupinom, kako autorica primjećuje, često nije jasna ni oštra, pa postoje i prelazne forme.

U knjizi je skupljena zaista obilata građa, prikazana savjesno i pregledno, pretežno deskriptivnim načinom. Tako je taj dio ruske narodne književnosti predložen prvi put cjelovito i na jednome mjestu, jer je do sada, kako autorica napominje, sva ta građa izmicala posebnoj pažnji istraživača, zato što je ni istraživači bilina ni istraživači pripovijedaka nisu priznavali kao »svoju«. (Astahova se inače bavi bilinama i autor je poznatoga izdanja »Byliny Severa«, t. I—II.)

Da bi pokazala na koji se način bilina, oslobodivši se stihovane forme, prilagodila »umjetničkom sistemu žanra priče«, tj. kako se »epski sadržaj potčinio jednome potpuno drukčijem umjetničkom sistemu«, autorica analizira brojne primjere. Iz njih se vidi kako je izbljedjela »epaska historičnost« biline, potisnut je njezin strogi veličajni karakter, pa se u mnogim slučajevima zaboravilo mjesto zbivanja, izgubila su se ili izmijenila imena pojedinih junaka, a događaj je prenesen u neko bezimeno carstvo ili selo; u tekst su upletene tipične formule koje se upotrebljavaju u pričama, kao i pojedini motivi iz bajki; očituje se tendencija prema zaokruženom, dovršenom obliku; u radnju se unose scene iz svakodnevnog života.

Autorica primjećuje da »stihija pripovijetke« nije baš do kraja asimilirala sižee bilina (str. 115), no u osnovi ona u ovoj pojavi, tj. bar u uspješnijim slučajevima, gleda prelazak u »skladnu konstrukciju priče, u kojoj su pojedini dijelovi, izgrađeni iz raznolikih sižea bilina, stekli organsko jedinstvo i zaokruženost pripovijetke« (str. 31).

S ovom važnom postavkom te studije ne bih se mogla sasvim složiti. Autorici su biline svakako mnogo bliže nego pripovijetke, pa ona možda zbog toga vidi »skladnu konstrukciju priče« ondje gdje se zapravo očituju samo elementi njezina stila (formule, nedostatak imena, dovršenost i dr.). Pripovijetke (a među njima napose bajke) imaju, naime, svoje vlastite, tradicijom izgrađene sižee, mnogo ztvorenije nego epske pjesme. Struktura cijelog zbivanja u priči i svi elementi njezina stila organski su povezani sa sižeeom pa prvenstveno u okviru te cjeline mogu tvoriti skladnu konstrukciju i poseban svijet priče. Većina »bogatarskih« pripovijedaka, prikazanih u studiji Astahove, ispada iz toga okvira. Prešavši iz biline u proznu formu, ti su sižeei zaista poprimili mnoge elemente stila pripovijetke, ali bez potpune asimilacije, više izvana, ti elementi nisu organski urasli u samu srž radnje. Opravdano je da se ta građa razmatra kao jedan specifičan aspekt ruskih narodnih pripovijedaka, ali mislim da ona ipak ostaje neke vrste bastardom — pripovijeda se originalno, u više slučajeva s vrlo mnogo šarma, vrijedna je istraživačke pažnje ne samo kao sižee biline nego i radi upoznavanja načina kojima se prenose usmene prozne tradicije, ali organska, cjelovita, zrela forma narodnih pripovijedaka »bogatarska« priča ipak nije.*

M. Bošković-Stulli

FOLKLOR NARODA JUGOSLAVIJE. Izbor i sastav A. Kinert i D. Zdunić. Oprema: A. Kinert. Tekstovi: M. Gušić, O. Delorko, V. Žganec, T. Komar, O. Mladenović, V. Ivanova. Fotografije: T. Dabac, M. Gušić, M. Grčević, Z. Ljevaković. Izdavač: Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1963. — Urednik: ?

Pojavilo se jedno luksuzno i po grafičkoj opremi reprezentativno izdanje, po osnovnoj koncepciji sretno zamišljeno i odavna potrebno (osobito pošto je nestalo s tržišta donekle adekvatne knjige »Pjesme i plesovi naroda Hrvatske«, Zagreb 1951).

Knjiga će, pretpostavljam, imati dobar komercijalni uspjeh i rado će njome ukrasiti svoje police nepretenciozni ljubitelji slikovnica o narodnim kulturama širom svijeta. Požalit će možda, s pravom, što su reprodukcije u koloru suviše reske, ali će se utješiti raskošnom i tako raznolikom liepotom predloženih vezova, čipaka, tkanja i pletiva na narodnim nošnjama, kao i bujnom šarolikošću plesova.

* Ima i pravih ruskih bajki i ostalih vrsta priča u kojima osobe nose »bogatarska« imena, no one nisu u čvršćoj vezi s bilinama; autorica ih spominje na str. 67—71.

Knjiga obuhvaća tri uvodna članka (o likovnom, književnom i muzičkom folkloru — iz pera M. Gušić, O. Delorka i V. Žganca), zatim u svome centralnom dijelu sadrži ilustrativnu građu (fotografije, folklorne literarne tekstove i muzičke zapise), a na kraju su članci o folklornim ansamblima i društvima, kao i bibliografija (zapravo dio bibliografije, ona koja se odnosi na narodnu književnost, dok se muzička bibliografija donosi u okviru samog članka — što bi redaktor odgovoran za djelo u cjelini, kad bi ga bilo, svakako uskladio).

Članak o likovnom folkloru pisan je stilom nadahnutim (za ovu namjenu možda ipak preteškim) i uvodi čitaoca u svijet naše agrafične pučke umjetnosti, u njezin funkcionalni sadržaj, u živost, spontanost i istinitost folklornog oblikovanja dotle dok njime kao cjelinom upravlja historijska zakonitost. Šteta je što članak nije uspio do kraja zadržati svoj sintetičan odnos, nego je poslije prešao u prikazivanje pojedinosti možda suviše specijalnog i studijskoga karaktera.

Taj bi članak ujedno, prirodno, trebao biti osnovom za likovne ilustracije. Kada čitamo, npr., o kompleksnoj cjelini svakodnevnog života i umjetnosti, vezanih uz moćne dubrave »onog silnog hrasta lužnjaka« koji je bio podloga i za arhitekturu, i za ornamentiku, i za izradu namještaja, kao i sitnih predmeta, mi željno tražimo u knjizi slike znanih nam kuća od greda i brvana s njihovim rezbarenim ukrasima, i životne predmete, i ljude uz njih. No uzalud. Izbor ilustracija, osim nekoliko izuzetaka, koncipiran je sasvim drukčije: pretežno ženske i muške nošnje, same po sebi prekrasne, u koje su obučeni živi manekeni, sve dekorativno i beživotno; uz to narodni plesovi, odnosno njihove slobodne koreografije, dijelom u izvedbi folklornih ansambla, snimljeni u mnogim slučajevima na festivalu u Opatiji (što nije navedeno) — pa je tužno vidjeti drmeš iz Vrbovca, livanjske plesove, lazaropoljsko »teškoto«, devđelijske rusalijske plesove, trebinjsko kolo itd. sve u kuliseriji opatijske rive, plavoga Jadrana, pa čak i turističkih hotela (mogla se je, kada je nužno, upotrijebiti i po koja od tih slika, no u ilustrativnoj koncepciji ovoga izdanja one su osnova, prihvaćena bez ustručavanja, čak ne tražeći ništa drugo, što bi bilo životno i funkcionalno). Jedna neškolorana žena u Zagrebu, rodom sa sela, vidjevši visoko odignutu žensku čipkastu suknju na slici koja, prema legendi, prikazuje »ženu iz Babine Grede«, uzviknula je: »Kako joj je suknja gore grdo, da joj kolena gledaju«. Ona je sasvim jasno osjetila da taj par bez ustručavanja pokazanih ženskih nogu s lijepim pletenim bijelim čarapama ne može predočivati našu patrijarhalnu seljačku ženu.

Članak o književnom folkloru daje informativan pregled najosnovnijih podataka, pretežno o poeziji, kao komentar tekstovima pjesama i po koje priče, poslovice i zagonetke. Pjesme su odabrane s istinski profinjenim pjesničkim ukusom, u izboru možda nedovoljno uravnoteženom s obzirom na sve narode Jugoslavije. Brojevi pjesama ne teku po redu, nego na preskok, što gotovo onemogućuje povezivanje članka s tekstovima. Izbor zagonetki, a osobito poslovice, za razliku od poezije, nije baš uspio.

Članak o muzičkom folkloru povezan je s onim primjerima pjesama koje su popraćene i notnim zapisom. U članku se pokušavaju dati karakteristike muzičkoga folkloru prema specifičnim obilježjima pojedinih naših republika. Taj način, čini mi se, nije sretno odabran, jer granice naših pojedinih republika, čak ni relativno i djelomično, ne podudaraju se s granicama folklornih tradicija. Narodni plesovi, a dijelom i običaji uklopljeni su u članak o muzici, prilično podređeno. Posebno je uz taj članak prikazan kalendar folklornih priredaba i festivala, što je vrlo dobro zamišljeno, korisno i potrebno, ali je realizirano s nedovoljnom potpunosti, kao prema slučajnim podacima. Iscrpno su prikazane naše »magnetoteke« (termin nije sretan ni potreban, kad postoji opći naziv »fonoteka«), pa će njihov pregled biti od koristi mnogim stručnjacima.

Na kraju knjige, u posebnim člancima, prikazuju se naši folklorni ansambli (Lado, Kolo, Tanec), te Seljačka sloga, Prosvjeta i kulturno prosvjetna društva. Začuduje što se u ovoj knjizi nije našlo mjesta i za prikaze znanstvenih institucija specijalno posvećenih skupljanju i proučavanju folkloru, nego se tek neke od njih uzgred spominju, zahvaljujući tu sreću svojim fonotekama. (Muzeji su prikazani u članku o likovnom folkloru, no ljepše bi bilo da je pregled svih ustanova posebno izdvojen).

Dobili smo knjigu raskošno opremljenu, dopadljivu, u pojedinostima uspjelu, po osnovnoj zamisli također dobru, ali realiziranu nedovoljno promišljeno, s teško

oprostivim nedostacima (od koji nismo sve naveli), takvu da izaziva žaljenje zbog propuštene jedinstvene prilike da se stvori djelo kojemu bi se podjednako radovali i ljubitelji lijepih slikovnica i poznavaoi narodne kulture.

M. Bošković-Stulli

A. FREUDENREICH, NAROD GRADI NA OGOLJENOM KRASU. Zapažanja, snimci i crteži arhitekta. Savezni institut za zaštitu spomenika kulture, Zagreb — Beograd 1962.

Postoji u općem okviru razmatranja razvoja arhitekture, a to znači u okviru razmatranja osnovnih potreba i djelatnosti čovjeka da izgradi svoju vlastitu nastambu i naselje, jedno s nepravom zanemareno područje koje stručna literatura nije obrađivala u onoj mjeri koju svojim značenjem zaslužuje. To je područje tzv. narodne ili pučke arhitekture, nastale i razvijane kroz stoljeća i tisućljeća u spontanom i logičnom procesu čovjekove borbe za opstanak, a definirane u okviru čovjekovih nastojanja da stvori sebi zaklon i zaštitu kao osnovne preduvjete za normalnije odvijanje dnevnoga života.

U razdobljima u kojima je na podlozi određenih ideoloških koncepcija bilo u stručnoj literaturi analizirano samo ono ostvarenje, koje se u društvenom smislu isticalo svojom reprezentativnošću, mjerilom, količinom oblika ili formalističkim atributima, nije narodna arhitektura mogla naći ono mjesto koje po svojoj pravoj vrijednosti zaslužuje. A narodna arhitektura svojom životnom snagom, logičnošću svojih realizacija, stvarnom ljepotom svojih elementarnih konstrukcija i oblika zaslužuje istaknuto mjesto na području analize općeg područja čovjekove djelatnosti.

Nakon malog broja pionirskih radova na proučavanju i prikazu razvoja narodnoga graditeljstva kod nas, objelodanjen je nedavno rad A. Freudenreicha: »Narod gradi na ogoljenom krasu«, koji zaista predstavlja vrijedan doprinos upoznavanju narodnoga graditeljstva na specifičnom kraškom području Hrvatske.

U ovome radu autor je na temelju dugogodišnjih zapažanja, proučavanja i sabiranja podataka na terenu, te na osnovi svoga ličnog afiniteta prema ostvarenjima narodnoga graditeljstva pružio veoma plastičnu, vjernu i izvanredno interesantnu studiju, koja otkriva nebrojeni niz vrijednosti utkanih u funkcionalna, konstruktivno logična i estetski suptilno nijansirana ostvarenja narodnoga graditeljstva u regionu krasa.

Preglednom metodikom u knjizi se ponajprije definiraju osnovne karakteristike tzv. graditeljske baštine, kod čega se komparativno iznose divergencije između artificijelno nastaloga gradskog i spontano nastalog pučkoga graditeljstva. U vezi s time iznose se elementi izolacije kao i elementi dodira spomenutih grupacija graditeljstva.

Na temelju prikaza objektivnih uvjeta za izgradnju nastamba na tlu Hrvatske, autor prikazuje u posebnom poglavlju glavna područja unutar kojih su se kroz stoljeća razvijale specifične realizacije narodnoga graditeljstva. Prema autoru na tlu Hrvatske postoje slijedeće zone specifične definicije narodnoga graditeljstva:

1. Kameno područje — ogoljeni kras, 2. Područje četinjača — šumoviti kras, 3. Područje pitomog kestena, te hrasta kitnjaka i medunca, 4. Područje mješovitih vrsta drveća i 5. Područje hrasta lužnjaka. Vidljivo je iz navedene podjele koliko važnost u narodnom graditeljstvu, uz faktor društvene strukture i klimatskih okolnosti, imade faktor nalaza materijala.

Na veoma pregledan način autor u daljnjem izlaganju iznosi karakteristike ambijenta užeg područja koje obrađuje, tj. krasa. Iznosi primarne elemente koji čovjeku omogućuju da na tome tlu podigne prvu branu, zaklon — da svojom rukom formira suhozid — taj pratip izgradnje na kamenitom području.

Logične koncepcije u izgradnji zaklona-nastamba u skali od suhozidnih bunja, odnosno koliba pa do razvijenijih konstrukcija i prostornih rješenja prikazane su u knjizi pregledno i jasno, pri čemu su posebno tretirani pojedinačni elementi kao što su zidovi, nadvoji i lukovi, svodovi i balature, konzole i zubovi, taraci i pokrovi, krovine, ognjišta, dimnjaci i mnogi drugi.